

นวัตกรรมการบริหารจัดการแปลงรวมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนด้วยโมเดลธุรกิจผักปลอดภัย Integrated Plot Management Innovation to Enhance the Community Economy with a Safe Vegetable Business Model

นิตยา เคหะบาล¹ ธวัชชัย เคหะบาล^{2*} นฤชิต แสนปากดี² ชีรนนท์ ชันตี¹ อารยา ลานน้ำเที่ยง² สุชานาล สิงหาปัด³
อภิรดี ดอนอ่อนเบา⁴ สายัญ พันธสมบูรณ์⁵ จิระนนท์ อินทรีย์⁵ จิรัฐติ ธรรมศิริ⁵ และ ภรณ์ภา ภูนาพรรณ⁶
Nittaya Kahaban¹, Tawatchai Kahaban^{2*}, Naruechit Saenpakdee², Theeranan Khantee¹,
Araya Lanumtieng², Suchanart Singhapat³, Aphiradee Dononbao⁴, Sayun Phansomboon⁵,

Jiranan Insee⁵, Jiratti Thammasiri⁵, and Kannika Tunapan⁶

อาจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์¹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์²

อาจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์³

อาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์และนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์⁴

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์⁵

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์⁶

Lecturer, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University¹

Assistant Professor, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University²

Lecturer Dr., Faculty of Liberal Arts, Kalasin University³

Lecturer, Faculty of Education and Educational Innovation, Kalasin University⁴

Assistant Professor Dr., Faculty of Agricultural Technology, Kalasin University⁵

Assistant Professor, Faculty of Engineering and Industrial Technology, Kalasin University⁶

*Corresponding author, e-mail: tawatchai.ka@ksu.ac.th

วันที่รับบทความ: 14 กันยายน 2568; วันแก้ไขบทความ: 30 ตุลาคม 2568; วันตอบรับบทความ: 13 พฤศจิกายน 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อพัฒนาโมเดลแก้ปัญหานวัตกรรม เทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้คนจนเป้าหมายเพิ่มขึ้น ที่มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายจากการวิเคราะห์ทุนดำรงชีพและเข้าถึงโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม 2. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพคนจนเป้าหมายให้เข้าสู่สวัสดิการ 3. เพื่อสร้างรูปธรรมความสำเร็จการขับเคลื่อนอำเภอแก้งโดยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ คราวเรือนยากจน 1,445 ครัวเรือน กลุ่มเป้าหมายรอง คือ หน่วยงานและภาคีเครือข่ายในพื้นที่ จำนวน 100 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง พื้นที่ดำเนินการวิจัย อำเภอนามนและอำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัย พบว่า 1. โมเดลการแก้ไขปัญหายากจนได้รับการพัฒนาเป็น 3 รูปแบบตามศักยภาพของครัวเรือนยากจน ได้แก่ 1) การพัฒนาอาชีพสำหรับครัวเรือนที่มีศักยภาพ 2) การพัฒนาอาชีพร่วมกับการสงเคราะห์ 3) การสงเคราะห์สำหรับครัวเรือนที่ขาดศักยภาพในการพัฒนาอาชีพ ซึ่งพัฒนาอาชีพ ยกระดับรายได้ด้วยรูปแบบนวัตกรรมบริหารจัดการแปลงรวมด้วยโมเดลธุรกิจผักปลอดภัย ครัวเรือนที่เข้าร่วมพัฒนาอาชีพมีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 34.77 นอกจากนี้ 2. มีการพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่เหมาะสมในกิจกรรมสร้างรายได้ 3 ด้าน ได้แก่ การผลิตเห็ดแบบครบวงจร การผลิตพืชผักสมุนไพรปลอดภัย และการผลิตไก่เนื้อพันธุ์พื้นบ้าน และ 3. รูปธรรมความสำเร็จในการขับเคลื่อนอำเภอแก้ง เกิดจากการสร้างกลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ การกำหนดยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน การผลักดันแผนเข้าสู่ท้องถิ่น และเกิดกองทุนระดับอำเภอในการช่วยเหลือครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย

คำสำคัญ: ความยากจน, แปลงรวม, ปฏิบัติการแก้จน, นวัตกรรม, เศรษฐกิจชุมชน

Abstract

The objectives of this research are 1. develop a poverty alleviation model using appropriate innovation and technology for career development and income enhancement for the target poor, aligned with the local context and target groups based on livelihood capital analysis and access to opportunities for social status enhancement; 2. develop knowledge, technology, and innovation to be utilized to enhance the potential of the target poor to enter welfare; and 3. establish concrete success in driving the district poverty alleviation initiative through the cooperation of local network partners using participatory action research. The primary target group was 1,445 poor households. The secondary target group was 100 local agencies and network partners, selected through purposive sampling. The research areas were the Namon and Kuchinarai Districts in Kalasin Province. The results showed that 1. the poverty alleviation model has been developed into three models according to the potential of poor households: 1) career development for potential households, 2) career development combined with relief, and 3) relief for households lacking potential for career development, which develops careers and raises income. Moreover, 2. Appropriate knowledge, technology, and innovation in three income - generating activities, namely integrated mushroom production, and 3. concrete success in driving the district to alleviate poverty. This is due to the creation of a cooperation mechanism of spatial network partners. Clear strategy, pushing the plan into the local area and creating a district - level fund to help target households.

Keywords: Poverty, Integrated Plot, Poverty Alleviation Operations, Innovation, Community Economy

บทนำ

ความยากจนเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน แม้ว่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยจะมีอัตราการความยากจนลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงมีประชากรจำนวนมากที่ประสบปัญหาความยากจนและเกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การแก้ไขปัญหาความยากจนจึงเป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 1 การขจัดความยากจน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570), 2565) จากรายงานสถานการณ์ความยากจนในปี 2566 พบว่า ภูมิภาคที่มีสัดส่วนคนจนสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ภาคใต้ มีสัดส่วนคนจนอยู่ที่ร้อยละ 7.48 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 4.16 และภาคเหนือ ร้อยละ 3.64 แต่เมื่อพิจารณาจากจำนวนคนจน พบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนคนจนสูงสุด ประมาณ 7.58 แสนคน หรือคิดเป็นร้อยละ 31.71 ของคนจนทั้งหมด มีรายได้เฉลี่ยต่อคน ต่อเดือนต่ำที่สุด คือ 8,426 บาท สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากแรงงานส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบอาชีพในภาคการเกษตร ซึ่งต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนและความผันผวนของสภาพภูมิอากาศ ส่งผลต่อรายได้ ที่ไม่แน่นอน และความเสี่ยงต่อการเป็นผู้มีรายได้น้อยและเข้าสู่ภาวะยากจน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) โดยเฉพาะจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นจังหวัดที่ติดอันดับจังหวัดยากจนเรื้อรัง โดยมีความถี่ถึง 17 ครั้ง ในการติดลำดับในช่วงปี 2543 - 2564 (ในรอบ 22 ปี) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

การดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดกาฬสินธุ์เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2563 โดยมีกระบวนการสำคัญคือการค้นหาและสอบทานครัวเรือนยากจนร่วมกับภาคีเครือข่ายท้องถิ่น ท้องที่ และชุมชน จากฐานข้อมูล 3 แหล่ง ได้แก่ Thai People Map and Analytics Platform : TPMAP ปี 2562 ฐานข้อมูล Kalasin Happiness Model Version 2 : KHM.V 2 ปี 2563 และข้อมูลจากการประชุมชุมชนเพิ่มเติม การดำเนินงานมีการ

นำข้อมูลเข้าสู่ระบบ KHM.V2 เพื่อวิเคราะห์ทุนยังชีพครัวเรือนยากจนทั้ง 5 ด้าน และมีระบบติดตามช่วยเหลือครัวเรือนยากจนที่มีรายชื่อในระบบ ผลจากการค้นหาสอบถามนำมาสู่การวิเคราะห์ ทำให้เกิดกลไกการส่งต่อระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนให้แก่ภาคีเครือข่ายระดับอำเภอและตำบล และข้อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่ คือ 1) ต้องมีการคัดกรองครัวเรือนยากจนให้ชัดเจนเพื่อแก้ปัญหาให้แม่นยำ 2) การพัฒนาอาชีพสร้างรายได้ควรเป็นอาชีพที่ต่อเนื่องสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และครัวเรือนยากจน 3) ให้ครัวเรือนยากจนเข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ 4) มีการแก้ปัญหาสังคม 5) สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการให้มากขึ้น เพราะมีศักยภาพด้านการตลาด (จิระพันธ์ ห้วยแสน และคณะ, 2566)

ข้อมูลครัวเรือนยากจนในพื้นที่อำเภอนามน จากฐานข้อมูล Kalasin Happiness Model Version 2 : KHM.V 2 ครัวเรือนยากจนอำเภอนามน มีทุนดำรงชีพ 5 ด้านรวม เฉลี่ยอยู่ที่ 2.32 ระดับอยู่ยาก แบ่งเป็นระดับอยู่ได้จำนวน 2 ทุน คือ ทุนทางกายภาพ เฉลี่ยอยู่ที่ 2.63 คะแนน และ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ เฉลี่ย 2.52 คะแนน และระดับอยู่ยาก จำนวน 3 ทุน คือ ทุนมนุษย์ เฉลี่ย 2.19 คะแนน ทุนทางสังคม เฉลี่ย 2.18 คะแนน และ ทุนการเงิน เฉลี่ย 2.12 คะแนน ตามลำดับ (ข้อมูลบันทึกในระบบฐานข้อมูลปี 2566, <https://khm.ksu.ac.th/login.php>) จากฐานข้อมูลระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า พ.ศ.2565 Thai People Map and Analytics Platform : TPMAP จำนวน 13 ครัวเรือน พบว่า มาจากสาเหตุความยากจน คือ รายได้น้อยทั้งหมด (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568) และจากการทวนสอบครัวเรือนยากจนร่วมกับผู้นำท้องที่ ท้องถิ่นและชุมชนครั้งที่ 2 พบว่า มีครัวเรือนที่พ้นความยากจน จำนวน 101 ครัวเรือน คิดเป็น 31.46% ของครัวเรือนยากจนทั้งหมด สาเหตุการพ้นความยากจน พบว่า ส่วนใหญ่ เกิดจากสมาชิกในครัวเรือนมีอาชีพรายได้ที่มั่นคง มีทรัพย์สิน และมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รองลง ได้แก่ สุขภาพแข็งแรง ดูแลตนเองได้ หรือ มีคู่สมรส/ บุตรหลาน/ ญาติ ดูแลในครัวเรือน มีที่อยู่อาศัยมั่นคง แข็งแรง มีที่ดินทำกินเป็นของครัวเรือน ตามลำดับ

ส่วนอำเภอภูผินารายณ์ ในระบบฐานข้อมูล Kalasin Happiness Model Version 2 : KHM.V 2 ครัวเรือนยากจน จำนวน 680 ครัวเรือน พบว่า มีทุนดำรงชีพ 5 ด้านรวม เฉลี่ยอยู่ที่ 2.32 ระดับอยู่ยาก แบ่งเป็นระดับอยู่ได้จำนวน 2 ทุน คือ ทุนทางกายภาพ เฉลี่ยอยู่ที่ 2.85 คะแนน และ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ เฉลี่ย 2.63 คะแนน และระดับอยู่ยาก จำนวน 3 ทุน คือ ทุนการเงิน เฉลี่ย 2.09 คะแนน ทุนทางสังคม เฉลี่ย 2.18 คะแนน และ ทุนมนุษย์ เฉลี่ย 2.32 คะแนน ตามลำดับ (ข้อมูลบันทึกในระบบฐานข้อมูลปี 2566, <https://khm.ksu.ac.th/login.php>) และในระบบฐานข้อมูล Thai People Map and Analytics Platform : TPMAP ปี 2565 จำนวน 630 ครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วน 2.70% ของครัวเรือนทั้งหมดในพื้นที่อำเภอภูผินารายณ์ พบว่า สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากด้านการศึกษา รองลง ได้แก่ ด้านรายได้ ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ และด้านการเข้ารับบริการภาครัฐ ตามลำดับ (ข้อมูลบันทึกในระบบฐานข้อมูลปี 2566, <https://khm.ksu.ac.th/login.php>) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568)

จากการวิเคราะห์การขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาความยากจนในปี 2565 - 2566 ข้อมูลจากระบบฐานข้อมูล Thai People Map and Analytics Platform : TPMAP และฐานข้อมูล Kalasin Happiness Model Version 2 : KHM.V 2 พบว่า พื้นที่อำเภอนามน ที่ผ่านเน้นการพัฒนาทุนทางการเงินและทุนมนุษย์ คือ การพัฒนารูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคมกับการแก้ไขปัญหาความยากจนอำเภอนามน การบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ เชื่อมโยงครัวเรือนยากจนในการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพ ขยายตลาดผักปลอดภัยทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งยังข้อจำกัดในการเข้าถึงที่ดินทำกิน การสร้างรายได้ที่มั่นคง จึงจำเป็นต้องเพิ่มทุนทางด้านกายภาพผสานไปกับทุนทางสังคม การขยายผลให้ครัวเรือนยากจนที่ต้องการพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรที่ยังมีข้อจำกัดด้านที่ดินทำกินเข้าถึงที่ดินทำกินเพื่อใช้ในการผลิตพืชผักปลอดภัยแบบแปลงรวม โดยมีตลาดรองรับทั้งภายในและภายนอก เนื่องจากบทเรียนที่ผ่านมาพบว่า พื้นที่แปลงรวมเป็นทั้งพื้นที่ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน (นิตยา เคหะบาล และคณะ, 2566) สำหรับพื้นที่อำเภอภูผินารายณ์ รูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนเน้นเพิ่มทุนทางการเงิน โดยเฉพาะด้านการสร้างมั่นคงด้านอาชีพ รายได้ การออม การเพิ่มทุนมนุษย์ด้วยการพัฒนาทักษะอาชีพ การบูรณาการความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับอำเภอ ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมธุรกิจพืชผักพื้นบ้าน ในรูปแบบรวมกลุ่มการผลิตตามแผนการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด การนำนวัตกรรมและ

เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้ของกลุ่มเป้าหมายเป็นแนวทางหนึ่งที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว (Pralhad, 2005)

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการเพื่อพัฒนาโมเดลแก่นใจ ด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยีที่เหมาะสม ยกระดับรายได้คนจนเป้าหมายให้เกิดการแก้ไขปัญหาความจนที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพคนจนเป้าหมายให้เข้าสู่สวัสดิการ และสร้างรูปธรรมความสำเร็จการขับเคลื่อนอำเภอแก่นใจโดยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาโมเดลแก่นใจ ด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้คนจนเป้าหมายเพิ่มขึ้นที่มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายจากการวิเคราะห์ทุนดำรงชีพและเข้าถึงโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม
2. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพคนจนเป้าหมายให้เข้าสู่สวัสดิการ
3. เพื่อสร้างรูปธรรมความสำเร็จการขับเคลื่อนอำเภอแก่นใจโดยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่

การทบทวนวรรณกรรม

1. นโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน

การแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศไทยที่ผ่านมานั้นมุ่งเน้นการช่วยเหลือและเยียวยาประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์เฉพาะหน้า เช่น การแพร่ระบาดของโรคโควิด - 19 การเพิ่มกำลังซื้อของผู้มีรายได้น้อย การสนับสนุนด้านการศึกษาและสาธารณสุขเพื่อช่วยเหลือกลุ่มครัวเรือนยากจนและกลุ่มเปราะบาง การจัดที่ดินให้กับเกษตรกรผู้ไร้ที่ดินทำกินหรือมีที่ดินทำกินน้อย เป็นต้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) การแก้ไขปัญหาความยากจนยังคงเน้นการช่วยเหลือรายบุคคลมากกว่าการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างสาเหตุที่แท้จริงของความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ไม่ได้อยู่ที่สถานการณ์ส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว หากส่วนหนึ่งเป็นผลจากโครงสร้างอันไม่เป็นธรรมของสังคม ขาดยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมในภาพรวมของประเทศ ขาดการบูรณาการฐานข้อมูล และขาดการประเมินผลกระทบของนโยบายส่งผลให้รัฐไม่สามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) (2565) ได้กำหนดหมุดหมายการพัฒนาโดยเน้น “การลดความยากจนข้ามรุ่น” และ “การสร้างระบบคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอ” ทั้งในด้านการศึกษ การพัฒนาทักษะอาชีพ การเข้าถึงระบบสวัสดิการ กลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความยากจนข้ามรุ่นแบบมุ่งเป้าให้ครัวเรือนหลุดพ้นความยากจนอย่างยั่งยืน การสร้างโอกาสเสมอภาคทางการศึกษา การยกระดับความคุ้มครองทางสังคมสำหรับทุกช่วงวัย

ยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดกาฬสินธุ์ได้นำประเด็นการแก้ไขปัญหาความยากจนบรรจุไว้ในแผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) (สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์, 2566) โดย มุ่งเน้นพัฒนาสินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัย การลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกช่วงวัย มีการดำเนินโครงการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจน เช่น กาฬสินธุ์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง การพัฒนาสวัสดิการชุมชน เพื่อต่อยอดสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจน

จากการทบทวนนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน ได้นำกรอบแนวคิด ทิศทางการพัฒนาประเทศ และยุทธศาสตร์จังหวัดมาใช้ในการพัฒนารอบการพัฒนา นวัตกรรมจัดการและเทคโนโลยีที่เหมาะสม โดยมุ่งเน้นการสร้างรายได้ให้ครัวเรือนยากจน การพัฒนาศักยภาพอาชีพ และการยกระดับการเข้าถึงสวัสดิการสังคม

2. แนวคิดการบริหารกิจการสาธารณะแบบความร่วมมือ (Collaborative Governance)

Ansell & Gash (2008) ให้นิยามการบริหารกิจการสาธารณะแบบความร่วมมือว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐและเอกชนทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ด้วย

หน่วยงานหรือภาคส่วนเดียว โดยเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจร่วมกัน ความรับผิดชอบร่วมกัน และการรวบรวมทรัพยากร และความเชี่ยวชาญจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย ในขณะที่ Emerson & Nabatchi (2015) ให้นิยามการบริหารกิจการสาธารณะแบบความร่วมมือ คือระบบการทำงานที่จัดตั้งขึ้นซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่าง ๆ มารวมตัวกันเพื่อจัดการปัญหาและความท้าทายที่ซับซ้อนร่วมกัน ส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน การแบ่งปันข้อมูล และการรวบรวมทรัพยากร ระบบการกำกับดูแลการทำงานร่วมกันเน้นความสำคัญของการเป็นหุ้นส่วน ข้อตกลงการเจรจา และการแบ่งปันความรับผิดชอบระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย Bryson et al. (2006) ให้นิยามว่าเป็นความพยายามความร่วมมือระหว่างองค์กร บุคคล หรือหน่วยงานจากภาคส่วนต่าง ๆ เช่น รัฐบาล องค์กรไม่แสวงผลกำไร และภาคเอกชน แนวทางการทำงานร่วมกันนี้เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลายเหล่านี้ที่ทำงานร่วมกันในการจัดการกับความท้าทายทางสังคมที่ซับซ้อนเพื่อแก้ปัญหาแบบองค์รวม

Ansell & Gash (2008) และ Emerson & Nabatchi (2015) ได้จัดทำกรอบการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจน โดยเน้นการกำกับดูแลร่วมกัน การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และแนวทางหลายมิติ ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การทำความเข้าใจบริบท การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การตัดสินใจแบบครอบคลุม การสร้างขีดความสามารถ การติดตามและประเมินผล การแนะนำนโยบาย ความเปราะบางทางวัฒนธรรม และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แนวทางแบบองค์รวมนี้รวมจุดแข็งจากทั้งสองกรอบการทำงาน

จากการทบทวนวรรณกรรม สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนจำเป็นต้องมีการบูรณาการนวัตกรรมการบริหารจัดการและกลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่ งานวิจัยนี้จึงได้นำแนวคิดการบริหารกิจการสาธารณะแบบความร่วมมือ (Collaborative Governance) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์การจัดการแปลงรวม โดยอาศัยความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ในการพัฒนาการบริหารจัดการแปลงรวม เพื่อสร้างรายได้ พัฒนาอาชีพ ให้เกิดความยั่งยืน

3. แนวคิดเกษตรแปลงใหญ่

แนวคิดเกษตรแปลงใหญ่เป็นนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ริเริ่มขึ้นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร โดยการส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มผลิตและบริหารจัดการกลุ่มร่วมกันตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ การจัดการด้านการตลาดร่วมกัน เพื่อสร้างอำนาจการต่อรอง ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560)

หลักการสำคัญของเกษตรแปลงใหญ่คือ การรวมกลุ่มในเชิงเศรษฐศาสตร์จุลภาค การประหยัดต่อขนาด (Economy of Scale) ซึ่งเกิดจากการรวมพื้นที่เพาะปลูกที่ลักษณะและพืชเศรษฐกิจเหมือนกัน ทำให้สามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ปัจจัยการผลิต เทคโนโลยีในการผลิต เครื่องจักรกลการเกษตร การจัดการน้ำ เป็นต้น รวมถึงการแผนการผลิตอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ เป็นไปตามมาตรฐานที่ตลาดต้องการ

องค์ประกอบสำคัญของระบบเกษตรแปลงใหญ่ ประกอบด้วย 4 ด้าน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2558) ได้แก่

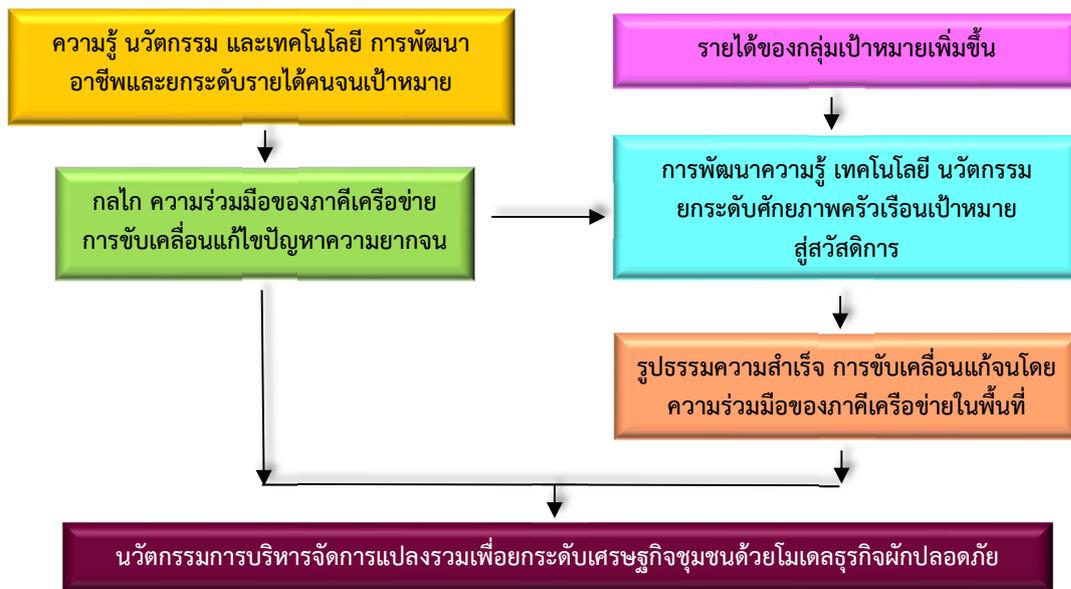
- 1) ผู้จัดการพื้นที่ ทำหน้าที่บริหารจัดการแปลงและกิจกรรมการบริหารจัดการแปลง พัฒนาศักยภาพสมาชิกกลุ่ม วางแผน และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ
- 2) พื้นที่แปลงใหญ่ คือการรวมพื้นที่เกษตร/ พื้นที่เพาะปลูกที่อยู่ใกล้เคียงกันและมีการเพาะปลูกพืชชนิดเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการจัดการ
- 3) เกษตรกร เจ้าของแปลงที่เข้าร่วมกลุ่มโดยมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ การวางแผนการผลิต กำหนดเป้าหมายการตลาด และดำเนินการตามแผนร่วมกัน
- 4) การบริหารจัดการแปลง ครอบคลุมตั้งแต่ต้นน้ำ การจัดการปัจจัยการผลิต กลางน้ำ การใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม การองค์ความรู้ เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต และปลายน้ำ การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า การจัดการด้านการตลาด การขนส่งผลผลิต

ระบบเกษตรแปลงใหญ่ นอกจากเป็นการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และลดต้นทุนการผลิตแล้ว ยังช่วยสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับชุมชน เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ทำให้เกษตรกรสามารถสร้างโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและสวัสดิการได้ดียิ่งขึ้น (รักสรรณี คงจนจารุอนันต์ และ อารีย์ เชื้อเมืองพาน, 2564)

จากแนวคิด เกษตรแปลงใหญ่ ในการดำเนินการวิจัยได้นำมาบูรณาการในการกำหนดแนวทางการแก้ไข ปัญหาความยากจน เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการแปลงรวมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน สร้างกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนและเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ พัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่ถูกนำไปใช้ ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพคนจนเป้าหมายให้เข้าสู่สวัสดิการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เกิดความเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งในการร่วมมือแก้ไขปัญหาคความยากจน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า นโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศไทยมุ่งเน้นการลด ความเหลื่อมล้ำและพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับปัจเจก แต่การดำเนินการในระดับพื้นที่ยังขาดกลไกการบริหารจัดการ เชิงพื้นที่ที่บูรณาการร่วมกันอย่างเป็นระบบ จากช่องว่างดังกล่าวงานวิจัยนี้ได้บูรณาการแนวคิดการบริหารจัดการ กิจการสาธารณะแบบความร่วมมือ ซึ่งเน้นการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายในพื้นที่กับแนวคิดเกษตรแปลงใหญ่ ซึ่งเน้นแนวทางให้เกิดการรวมกลุ่มบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อลดต้นทุนการผลิต สร้างมูลค่าผลผลิต และการบริหาร ทรัพยากรร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการบริหารจัดการแปลงรวมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนด้วย โมเดลธุรกิจฝักปลอดภัย เป็นการสร้างรายได้ พัฒนาอาชีพ และยกระดับศักยภาพครัวเรือนยากจนให้เข้าถึงสวัสดิการ อย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิด การวิจัยในครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยมีปัจจัยนำเข้า คือ ความรู้ นวัตกรรม เทคโนโลยี ที่เหมาะสม ในการพัฒนาอาชีพ และยกระดับรายได้ให้กับครัวเรือนยากจน โดย ขับเคลื่อนผ่านกลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ผลลัพธ์ที่คาดหวัง คือ รายได้ของกลุ่มเป้าหมายเพิ่มขึ้น เกิดการ พัฒนาความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม ยกระดับศักยภาพครัวเรือนเป้าหมายสู่สวัสดิการ และรูปธรรมความสำเร็จ การขับเคลื่อนแก้จนโดยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ภายใต้ นวัตกรรมการบริหารจัดการแปลงรวมเพื่อ ยกระดับเศรษฐกิจชุมชนด้วยโมเดลธุรกิจฝักปลอดภัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) กลุ่มเป้าหมายหลักในการวิจัย คือ คริวเรื่อนยากจน จำนวน 1,445 คริวเรื่อน กลุ่มเป้าหมายรอง คือ หน่วยงานและภาคีเครือข่ายในพื้นที่ จำนวน 100 คน โดยการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง พื้นที่ดำเนินงานโครงการวิจัยได้แก่ อำเภอนามนและอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ วิจัยดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ตารางที่ 1 วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะการวิจัย	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	เครื่องมือการวิจัย	การเก็บรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์ข้อมูล
ระยะที่ 1 การพัฒนา โมเดลแก่นงาน	1. คริวเรื่อยากจน เป้าหมาย 2. ภาคีเครือข่าย	1. แบบฟอร์มการทวน สอบและคัดกรอง คริวเรื่อนยากจนราย คริวเรื่อนและราย หมู่บ้าน 2. แบบสอบถามความ ต้องการพัฒนา ศักยภาพด้านอาชีพ 3. ประเด็นการ สนทนากลุ่ม	1. การทวนสอบและคัด กรองคริวเรื่อนยากจน รายคริวเรื่อนและราย หมู่บ้าน 2. การสนทนากลุ่มย่อย 3. การสังเกตการณ์แบบ มีส่วนร่วม 4. สอบถามคริวเรื่อน ยากจนเกี่ยวกับความ ต้องการพัฒนาศักยภาพ ด้านอาชีพ ความ ต้องการช่วยเหลือ	การวิเคราะห์เชิง เนื้อหา จำแนกและ จัดกลุ่มตามลักษณะ ที่สอดคล้องกับ กรอบแนวคิดในการ วิจัย
ระยะที่ 2 การพัฒนา องค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม	1. คริวเรื่อยากจน เป้าหมาย 2. ภาคีเครือข่าย 3. มหาวิทยาลัย กาฬสินธุ์ 4. กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน	ประเด็นการถอด บทเรียน	1. การอบรมเชิง ปฏิบัติการ 2. การสังเกตแบบมีส่วน ร่วม 3. การถอดบทเรียน	การวิเคราะห์เชิง เนื้อหา จำแนกและ จัดกลุ่มตามลักษณะ ที่สอดคล้องกับ กรอบแนวคิดในการ วิจัย
ระยะที่ 3 การสร้าง รูปธรรม ความสำเร็จ	1. ภาคีเครือข่ายเชิง พื้นที่ (ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม และกลุ่ม องค์กรใน ชุมชน)	ประเด็นสรุปบทเรียน	1. การประชุมเชิง ปฏิบัติการ 2. เวทีประชุมสรุป บทเรียน	การวิเคราะห์เชิง เนื้อหา จำแนกและ จัดกลุ่มตามลักษณะ ที่สอดคล้องกับ กรอบแนวคิดในการ วิจัย

การพิทักษ์สิทธิ์และจริยธรรมการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้ได้มีการดำเนินการโดยความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูล มีการแจ้งวัตถุประสงค์ก่อนการเก็บข้อมูลอย่างชัดเจน การรักษาความลับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล และได้รับอนุมัติจริยธรรมจากมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ หมายเลข HS-KSU 002/2567

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งพัฒนาโมเดลแก่นงานด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อยกระดับรายได้คริวเรื่อนยากจนเป้าหมายและสร้างรูปธรรมความสำเร็จในการขับเคลื่อนอำเภอแก่นงานโดยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่

โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) กับกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ครั้วเรือนยากจน จำนวน 1,445 ครั้วเรือน และกลุ่มเป้าหมายรอง คือ หน่วยงานและภาคีเครือข่ายในพื้นที่ จำนวน 100 คน ในพื้นที่อำเภอนามนและอำเภอภูพานารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ผลการพัฒนาโมเดลแก้จนด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้คนจนเป้าหมายเพิ่มขึ้นที่มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายจากการวิเคราะห์ทุนดำรงชีพและเข้าถึงโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม

จากการวิเคราะห์ทุนดำรงชีพและศักยภาพของครั้วเรือนยากจนทั้ง 1,445 ครั้วเรือน พบว่า ครั้วเรือนมีความแตกต่างกันในด้านศักยภาพการพัฒนา การวิจัยจึงได้พัฒนาโมเดลการแก้จน 3 รูปแบบ ที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

1. การพัฒนาอาชีพสำหรับครั้วเรือนที่มีศักยภาพ ใช้รูปแบบการบริหารจัดการแปลงรวมด้วยโมเดลธุรกิจผักปลอดภัย โดยขอใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม คือ ครั้วเรือนยากจนที่มีศักยภาพ มีความพร้อมในการพัฒนาตนเอง ไม่ที่ดินทำกิน ครั้วเรือนทั่วไปที่ไม่มีดินทำกิน และมีความสนใจเข้าร่วม ครั้วเรือนกลุ่มนี้จำนวน 387 ครั้วเรือน แบ่งเป็นครั้วเรือนยากจน 337 ครั้วเรือน และครั้วเรือนทั่วไป 50 ครั้วเรือน มีการพัฒนาทักษะอาชีพให้กับครั้วเรือนเป้าหมาย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการผลิต จัดตั้งกลุ่ม พัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการตลาดเชื่อมโยงเกษตรกรและผู้ซื้อมีทั้งตลาดภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การเพิ่มมูลค่าผลผลิตด้วยการแปรรูป ส่งเสริมการออม องค์กรที่ใช้ประโยชน์หรือเป็นหน่วยในการบริหารจัดการแปลงรวม คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน พัฒนาอาชีพใน 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่ การผลิตเห็ดครบวงจร การผลิตไก่เนื้อพันธุ์พื้นบ้าน การผลิตพืชผักสมุนไพรปลอดภัย

2. การพัฒนาอาชีพร่วมกับการสงเคราะห์สำหรับครั้วเรือนที่มีข้อจำกัดบางประการ เป็นการให้ความช่วยเหลือแบบบูรณาการทั้งการพัฒนาอาชีพและการสงเคราะห์พื้นฐาน สำหรับครั้วเรือนที่มีศักยภาพในการพัฒนาอาชีพบางส่วนแต่ยังขาดทุนดำรงชีพ เช่น ขาดแหล่งทุน ขาดปัจจัยการผลิต หรือมีภาระดูแลผู้สูงอายุหรือผู้พิการ ครั้วเรือนกลุ่มนี้จำนวน 218 ครั้วเรือน ได้รับการสนับสนุนทั้งด้านการพัฒนาทักษะอาชีพควบคู่ไปกับการช่วยเหลือปัจจัยการผลิต การเข้าถึงแหล่งทุน และการสงเคราะห์ด้านสวัสดิการพื้นฐาน

3. การสงเคราะห์สำหรับครั้วเรือนที่ขาดศักยภาพในการพัฒนาอาชีพ เป็นการให้ความช่วยเหลือด้านสวัสดิการและการสงเคราะห์เป็นหลัก สำหรับครั้วเรือนที่ขาดศักยภาพในการพัฒนาอาชีพ เช่น ครั้วเรือนผู้สูงอายุที่อยู่ลำพัง ครั้วเรือนผู้พิการ หรือครั้วเรือนที่มีปัญหาสุขภาพเรื้อรัง จำนวน 78 ครั้วเรือน ได้รับการช่วยเหลือด้านสวัสดิการพื้นฐาน การเข้าถึงสิทธิประโยชน์จากรัฐ และการดูแลด้านสุขภาพ

ผลจากการพัฒนาโมเดลแก้จน พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาอาชีพ ยกระดับรายได้ให้กับครั้วเรือนเป้าหมาย ในรูปแบบการบริหารจัดการแปลงรวมด้วยโมเดลธุรกิจผักปลอดภัย ประกอบด้วย 4 ด้านหลัก คือ 1) คน (Man) มีการพัฒนาความรู้ ทักษะ การสร้างผู้นำและทีมงานที่เข้มแข็ง และการส่งเสริมการมีส่วนร่วม 2) เงิน (Money) การบริหารจัดการระบบการเงิน การเข้าถึงแหล่งทุน และการส่งเสริมการออมและกองทุนหมุนเวียน 3) วัสดุ/วัตถุดิบ (Material) การเข้าถึงปัจจัยการผลิต ที่ดินทำกิน และการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน และ 4) การจัดการ (Management) การวางแผนการผลิตและการตลาด การบริหารจัดการกลุ่มและเครือข่าย และการควบคุมคุณภาพผลผลิต

2. ผลการพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพคนจนเป้าหมายให้เข้าสู่สวัสดิการ

การวิจัยได้พัฒนาโมเดลกิจกรรมสร้างรายได้ 3 กิจกรรมหลักที่ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และความต้องการของครั้วเรือนเป้าหมาย สำหรับครั้วเรือนที่มีศักยภาพ ทั้ง 387 ครั้วเรือน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การผลิตเห็ดครบวงจร

การผลิตเห็ดนางฟ้า/ นางรมแบบครบวงจรเป็นกิจกรรมพัฒนาอาชีพที่มีศักยภาพสูงในการสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนยากจน โดยอาศัยเทคโนโลยีและนวัตกรรมตลอดกระบวนการผลิต ตั้งแต่การเพาะเชื้อเห็ด การผลิตก้อนเห็ด การบ่มเส้นใย การเปิดดอก จนถึงการเก็บเกี่ยว

เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่นำมาใช้ ประกอบด้วย 1) การคัดเลือกสายพันธุ์เห็ดคุณภาพสูงที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ 2) การผลิตหัวเชื้อปราศจากโรคด้วยเทคนิคการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ 3) ระบบควบคุมสภาพแวดล้อมอัตโนมัติในโรงเรือนเพาะเห็ด (อุณหภูมิ ความชื้น แสง) เพื่อให้เห็ดเจริญเติบโตได้ดีตลอดทั้งปี 4) วัสดุเพาะเห็ดคุณภาพสูงจากวัสดุท้องถิ่น (ขี้เลื่อย รำข้าว) ที่ประหยัดต้นทุน 5) วิธีการฆ่าเชื้อที่ประหยัดพลังงานและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ 6) ระบบการจัดการศัตรูเห็ดด้วยชีววิธี

ผลลัพธ์การพัฒนา พบว่า ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการสามารถผลิตเห็ดที่มีคุณภาพสูง ปลอดภัยต่อผู้บริโภค มีต้นทุนการผลิตต่ำและให้ผลกำไรสูง โดยมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 2,500 บาทต่อรอบการผลิต (45 วัน) และสามารถสร้างรายได้เฉลี่ย 4,800 บาทต่อรอบการผลิต คิดเป็นกำไรสุทธิประมาณ 2,300 บาทต่อรอบ นอกจากนี้ ครัวเรือนยังได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะด้านการเกษตรและการจัดการธุรกิจ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการเพาะเห็ด การจัดการโรงเรือน การป้องกันโรค การตลาด การบัญชี และการจัดการเงินของครอบครัว

2. การผลิตพืชผักสมุนไพรปลอดภัย

โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาอาชีพของครัวเรือนยากจนโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มคุณภาพและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการแปลงรวมช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุน

เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่นำมาใช้ ประกอบด้วย

- 1) ตู้อบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์ สำหรับการอบแห้งสมุนไพร ช่วยลดต้นทุนการใช้พลังงานและรักษาคุณภาพของสมุนไพร
- 2) ความรู้เทคนิคการเก็บสมุนไพรที่เหมาะสม เช่น การเก็บในช่วงเช้าตรู่เพื่อรักษาความสดและคุณภาพ
- 3) การจัดการแปลงรวมด้วยการวางแผนการปลูก การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และการจัดการศัตรูพืชด้วยสารชีวภัณฑ์
- 4) ความรู้การแปรรูปสมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าเพิ่ม เช่น สมุนไพรอบแห้ง ชาสมุนไพร ลูกประคบ ยาต้ม ยาหม่อง
- 5) การออกแบบบรรจุภัณฑ์และตราสินค้าที่สวยงามและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- 6) การจัดตั้งศูนย์กระจายสินค้าในชุมชนเพื่อเพิ่มช่องทางการขาย

ผลลัพธ์การพัฒนา พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการเกิดการเพิ่มรายได้ สามารถผลิตและแปรรูปสมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม โดยมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 1,800 บาทต่อเดือน และสร้างรายได้เฉลี่ย 3,200 บาทต่อเดือน การรวมกลุ่มและสร้างแบรนด์ชุมชนช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความร่วมมือและภาคภูมิใจในผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น พลังงานแสงอาทิตย์และสารชีวภัณฑ์ ยังช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3. การผลิตไก่เนื้อพันธุ์พื้นบ้าน

โดยมีความสำคัญต่อการเพิ่มรายได้และความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่นำมาใช้ ประกอบด้วย

- 1) ระบบการเลี้ยงสัตว์ร่วมกับการปลูกพืช (เกษตรผสมผสาน) เพื่อใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) การใช้ปุ๋ยคอกจากการเลี้ยงสัตว์เพื่อปรับปรุงดินและลดต้นทุนการผลิตพืช
- 3) เทคนิคการเลี้ยงไก่แบบอินทรีย์ที่ปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- 4) การจัดการสุขภาพสัตว์ด้วยชีววิธีเพื่อป้องกันโรค
- 5) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไก่เพื่อเพิ่มมูลค่า เช่น ไก่แปรรูปสุญญากาศ

ผลลัพธ์การพัฒนา พบว่า การเลี้ยงไก่เนื้อพันธุ์พื้นบ้าน ช่วยลดต้นทุนการผลิต ครัวเรือนมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 2,200 บาทต่อเดือน และสร้างรายได้เฉลี่ย 3,500 บาทต่อเดือน การใช้เทคนิคการเลี้ยงแบบอินทรีย์ช่วยให้ผลิตภัณฑ์ปลอดภัยและเป็นที่ต้องการของตลาด การแปรรูปผลิตภัณฑ์ช่วยเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้เพิ่มเติมให้กับครัวเรือน

ผลลัพธ์การพัฒนาอาชีพ พบว่า ครัวเรือนยากจนที่เข้าร่วมพัฒนาอาชีพทั้ง 387 ครัวเรือน มีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยต่อครัวเรือน 2,125 บาทต่อเดือน และมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็น 2,864 บาทต่อเดือน มีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 739 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน พบว่า รายได้เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 34.77 ซึ่งเกินเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ 20 ถือว่าบรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ ครัวเรือนยังได้รับการพัฒนาทักษะ ความรู้ และเครือข่ายที่จะช่วยให้สามารถพึ่งตนเองและพัฒนาต่อไปได้ในอนาคต

3. ผลการสร้างรูปธรรมความสำเร็จการขับเคลื่อนอำเภอแกลงโดยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่

การวิจัยได้สร้างรูปธรรมความสำเร็จในการขับเคลื่อนอำเภอแกลงผ่านความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ในทั้ง 2 อำเภอ มีรายละเอียด ดังนี้

1. อำเภอภูผินารายณ์

ดำเนินการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับอำเภออย่างเป็นระบบ โดยสร้างความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ได้แก่ ทีมวิจัย ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่วนราชการของอำเภอ มีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนผลการดำเนินงานและร่วมกันจัดทำยุทธศาสตร์อำเภอแกลงที่มีเป้าหมายชัดเจน ยุทธศาสตร์อำเภอแกลงของอำเภอภูผินารายณ์ มีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1) การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน โดยตั้งเป้าหมายให้ครัวเรือนยากจนทุกครัวเรือนในอำเภอมีรายได้เพียงพอและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นภายในปีงบประมาณ 2570 มีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่วัดได้ เช่น จำนวนครัวเรือนที่หลุดพ้นจากความยากจน ระดับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน

2) การจัดประเภทครัวเรือนยากจนเพื่อออกแบบความช่วยเหลือให้เหมาะสม โดยแบ่งครัวเรือนออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ประเภทสงเคราะห์ ครัวเรือนพัฒนาได้ และครัวเรือนต้องดูแลเป็นพิเศษ เพื่อให้การช่วยเหลือตรงกับความต้องการและศักยภาพของแต่ละครัวเรือน

3) การส่งเสริมการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และชุดข้อมูลสำหรับการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด โดยมีการพัฒนาระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนที่ครอบคลุมทั้ง 17 ตำบลของทั้งสองอำเภอ และมีการอัพเดทข้อมูลอย่างต่อเนื่อง

4) การพัฒนาศักยภาพร่วมกันระหว่างครัวเรือนยากจนและครัวเรือนที่มีศักยภาพ โดยส่งเสริมให้ครัวเรือนที่มีศักยภาพเป็นที่เลี้ยงและถ่ายทอดความรู้ให้กับครัวเรือนยากจน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

5) การพัฒนาสวัสดิการชุมชน โดยส่งเสริมการออม การเข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพ และการพัฒนาทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่อง

6) การผลักดันแผนงานสู่แผนท้องถิ่นและแผนอำเภอในปีงบประมาณ 2567 - 2568 โดยมีการจัดสรรงบประมาณและกำหนดระยะเวลาการดำเนินงานอย่างชัดเจน

การพัฒนาทักษะพัฒนาอาชีพของครัวเรือนยากจนในอำเภอภูผินารายณ์ มีความหลากหลายและสอดคล้องกับศักยภาพและความสนใจของครัวเรือนเป้าหมาย ประกอบด้วย

1) การฝึกอบรมการทำขนมทองพับทองม้วน เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ขนมไทย กลุ่มเป้าหมาย 30 ครัวเรือน

2) การสานตะกร้าจากสายพลาสติก เป็นการนำวัสดุรีไซเคิลมาสร้างผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีมูลค่า กลุ่มเป้าหมาย 25 ครัวเรือน

3) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สร้างผลิตภัณฑ์หัตถกรรม กลุ่มเป้าหมาย 35 ครัวเรือน

4) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกล้วย เป็นการเพิ่มมูลค่าพืชเศรษฐกิจของพื้นที่ กลุ่มเป้าหมาย 40 ครัวเรือน

5) การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นการส่งเสริมเกษตรปลอดภัยและสร้างรายได้จากผักปลอดภัย กลุ่มเป้าหมาย 50 ครัวเรือน

6) การปลูกผักระบบไฮโดรโปนิคส์ เป็นการนำเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่มาใช้สร้างรายได้ กลุ่มเป้าหมาย 20 ครัวเรือน

ผลจากการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนอำเภอภูนิหารายณ์ เกิดการบูรณาการแผนงานในพื้นที่มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย งบประมาณ และปีงบประมาณที่จะดำเนินการอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นถึงความจริงจังและความพร้อมในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเป็นรูปธรรม มียุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ชัดเจน และมีแผนงานที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการของชุมชน

2. อำเภอนามน

โมเดล “ทีมช่วยมวยวัด” และหลักการ L to C (Local to Community) ได้พัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เน้นการทำงานจากระดับท้องถิ่นสู่ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โมเดล “ทีมช่วยมวยวัด” เป็นกลไกการทำงานที่สร้างขึ้นเพื่อติดตามดูแลและช่วยเหลือครัวเรือนยากจนอย่างใกล้ชิด ดังนี้

1) การพัฒนาระบบพี่เลี้ยงในการติดตามดูแล โดยคัดเลือกผู้นำชุมชนและอาสาสมัครที่มีความเข้าใจในบริบทพื้นที่มาเป็นพี่เลี้ยง (ทีมช่วยมวยวัด) ให้กับครัวเรือนยากจน พี่เลี้ยงเหล่านี้ทำหน้าที่เยี่ยมเยียนให้คำปรึกษา และติดตามความก้าวหน้าของครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ

2) การค้นหาและจัดประเภทครัวเรือนเป้าหมาย โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

2.1) ประเภทสงเคราะห์ ครัวเรือนที่ขาดศักยภาพในการพัฒนาอาชีพ ต้องการความช่วยเหลือด้านสวัสดิการพื้นฐาน

2.2) ครัวเรือนพัฒนาได้ ครัวเรือนที่มีศักยภาพในการพัฒนาอาชีพ สามารถรับการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะได้

2.3) ครัวเรือนต้องดูแลเป็นพิเศษ ครัวเรือนที่มีข้อจำกัดบางประการ ต้องการทั้งการพัฒนาอาชีพและการสงเคราะห์ควบคู่กัน

3) การใช้กระบวนการ 4 ท. ในการพัฒนา ได้แก่

3.1) ทักษะ (Attitude) การสร้างทัศนคติเชิงบวก ความเชื่อมั่นในตนเอง และแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเอง

3.2) ทักษะ (Skills) การพัฒนาทักษะอาชีพและทักษะชีวิตที่จำเป็น

3.3) ทรัพยากร (Resources) การเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็น เช่น ที่ดิน เงินทุน ปัจจัยการผลิต องค์ความรู้ เทคโนโลยี

3.4) ทางออก (Opportunities) การเปิดโอกาสและช่องทางในการสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิต

หลักการ L to C (Local to Community) เน้นการทำงานจากระดับท้องถิ่นสู่ชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจน มีการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ตั้งแต่ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จนถึงครัวเรือนเป้าหมาย

ผลจากการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนในอำเภอนามน

1) การส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน สนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าสินค้าผ่านการแปรรูปและการใช้เทคโนโลยี เช่น การปลูกผักปลอดสารพิษ การผลิตเห็ดครบวงจร การแปรรูปสมุนไพร

2) พัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและส่งเสริมการตลาดทั้งในและนอกชุมชน โดยการพัฒนาแบรนด์ บรรจุภัณฑ์

3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มวิสาหกิจในพื้นที่ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4) จัดตั้งกองทุนอำเภอตามเพื่อสนับสนุนทุนการศึกษาและช่วยเหลือครัวเรือนผู้ด้อยโอกาส โดยมีเงินทุนเริ่มต้น 500,000 บาท และมีแผนระดมทุนเพิ่มเติมจากภาคเอกชนและผู้มีจิตศรัทธา

5) การผลักดันเข้าสู่แผนท้องถิ่นและแผนระดับอำเภอ มีการบูรณาการแผนงานการแก้ไขปัญหาความยากจนเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 6 แห่งในอำเภอนามน

ความสำเร็จของการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนอำเภอนามนอยู่ที่การมีกลไกการทำงานที่ใกล้ชิดกับครัวเรือนเป้าหมาย (ทีมช่วยมวยวัด) การใช้กระบวนการ 4 ท. ที่ครอบคลุมทั้งด้านจิตใจและทักษะ และการมีกองทุนอำเภอที่เป็นรูปธรรมในการสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สรุปรูปธรรมความสำเร็จของทั้งสองอำเภอแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายและความเหมาะสมของแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ อำเภอภูผินารายณ์เน้นการวางยุทธศาสตร์และแผนงานที่ชัดเจน ในขณะที่อำเภอนามนเน้นกลไกการทำงานที่ใกล้ชิดกับชุมชนและการพัฒนาแบบองค์รวม ทั้งสองแนวทางล้วนประสบความสำเร็จและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ได้ โดยการปรับให้เหมาะสมกับบริบทและความพร้อมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาโมเดลแก้จนด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม การสร้างกิจกรรมสร้างรายได้ที่หลากหลาย และการสร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ สามารถยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้เพิ่มขึ้นเกินเป้าหมายที่ตั้งไว้ เกิดการพัฒนาทักษะ ความรู้ เกิดเครือข่ายความร่วมมือเชิงพื้นที่ เกิดกองทุนระดับอำเภอในการช่วยเหลือครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการดำเนินโครงการวิจัย สามารถสรุปและอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. พัฒนาโมเดลแก้จน ด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้คนจนเป้าหมาย จากการวิจัย พบว่า การพัฒนาอาชีพ ยกระดับรายได้ให้กับครัวเรือนยากจน ด้วยนวัตกรรมการบริหารจัดการแปลงรวมด้วยโมเดลธุรกิจผักปลอดภัย โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการห่วงโซ่การผลิตและการตลาด เป็นการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างของครัวเรือนยากจนที่ขาดแคลนที่ดินทำกินและการเข้าถึงปัจจัยการผลิต การรวมกลุ่มในการบริหารจัดการแปลงรวมร่วมกัน ก่อให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกัน ลดต้นทุนการผลิต ผลผลิตมีคุณภาพที่สูงขึ้น อีกทั้งเพิ่มขีดความสามารถและโอกาสทางสังคมให้แก่กลุ่มเป้าหมาย พัฒนาทักษะอาชีพอย่างเป็นระบบ มีการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียน ส่งเสริมการออม เพื่อสร้างความมั่นคงทางการเงินสำหรับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งแตกต่างจากการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ผ่านมาที่เน้นการช่วยเหลือรายบุคคล ที่มีกีดกันปัญหา ข้อจำกัดด้านเงินทุน การเข้าถึงทรัพยากรการผลิต การตลาด และขาดการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง จากข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hossain & Rahman (2021) ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนในประเทศ บังกลาเทศ พบว่า การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาอาชีพที่ครอบคลุมทั้งด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด เน้นการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับรายได้ของครัวเรือนยากจน เกิดพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชมพูนุท ศรีพงษ์ (2566) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาต้นแบบวิสาหกิจชุมชนผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในสามจังหวัดชายแดนใต้ตามโมเดลการจัดการธุรกิจ พบว่า ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ คือ จัดการการเงิน การจัดการการผลิต การจัดการการตลาด ทรัพยากรมนุษย์ และการสร้างนวัตกรรมในการบริหารจัดการธุรกิจ และสอดคล้องกับแนวคิดเกษตรแปลงใหญ่ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560) เน้นการส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การนำนวัตกรรม องค์ความรู้ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการจัดแปลงรวม เพื่อเพิ่มรายได้

2. การพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อยกระดับศักยภาพคนจนเป้าหมายให้เข้าสู่สวัสดิการ จากข้อค้นพบในงานวิจัย พบว่า การขับเคลื่อนห่วงโซ่คุณค่าสำหรับคนจนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนผ่านการพัฒนาอาชีพที่หลากหลาย ได้แก่ การผลิตเห็ดครบวงจร พืชผักสมุนไพรปลอดภัย และไก่เนื้อพันธุ์พื้นบ้าน ทำให้ครัวเรือนยากจนเพิ่มรายได้ พัฒนาทักษะอาชีพ จากการนำองค์ความรู้ นวัตกรรม เทคโนโลยี เข้ามาใช้ในการผลิต เพื่อเพิ่มมูลค่า เพิ่มผลผลิต แต่ยังมีข้อจำกัด เช่น การลงทุนในการนำ

เทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตมีต้นทุนค่อนข้างสูง การเรียนรู้ในการใช้นวัตกรรม เทคโนโลยีของครัวเรือน มีความพร้อมและความต้องการแตกต่างกัน ดังนั้นควรมีการสนับสนุนด้านเทคนิค ทักษะการใช้เทคโนโลยีในการผลิตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุธีวีรคุณ (ณัฐพงศ์ ยโส) (2567) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาวัตกรรมการแก้ไขปัญหาคาความยากจนในชุมชนเมือง พบว่า การพัฒนาวัตกรรมการแก้ไขปัญหาคาความยากจน สามารถเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ การเข้าถึงบริการสาธารณะ และเสริมสร้างความเสมอภาคในสังคม เกิดการพัฒนาความรู้และทักษะเพื่อเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้และหางาน และจากงานวิจัยของ ยุทธนา กาเต็ม และคณะ (2568) พบว่า การประยุกต์นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อยกระดับศักยภาพครัวเรือน ต้องมีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) กับระดับความรู้ของกลุ่มเป้าหมายมาปรับใช้กับบริบทพื้นที่จริงภายใต้การกำกับดูแลและให้คำแนะนำกลุ่มเป้าหมายในลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายที่ระดับความรู้ช่วงวัยและข้อจำกัดด้านการสื่อสารภาษาไทยที่แตกต่างกัน ซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิภาพ คุ่มค่าต่อการลงทุน เกิดการเพิ่มผลผลิตลดต้นทุนและสอดคล้องกับบริบททางภูมิศาสตร์

3. รูปธรรมความสำเร็จการขับเคลื่อนอำเภอแก้งจนโดยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ ข้อค้นพบจากงานวิจัย พบว่า ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาคาความยากจนในระดับอำเภอ 1) เกิดจากการสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน โรงเรียน วัด โดยการรวมกันใช้ทรัพยากร งบประมาณ การแลกเปลี่ยนบุคลากร ความรู้ความเชี่ยวชาญในการทำงานร่วมกัน 2) การผลักดันเข้าสู่แผนท้องถิ่นและแผนระดับอำเภอ 3) เกิดกองทุนหมุนเวียนการช่วยเหลือในระดับอำเภอ 4) มีระบบข้อมูลและการติดตามการดำเนินงาน สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารกิจการสาธารณะแบบความร่วมมือ (Collaborative Governance) ของ Ansell & Gash (2008) ได้กล่าวว่าการบริหารจัดการร่วมกันผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐและเอกชนทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยหน่วยงานหรือภาคส่วนเดียว โดยเกี่ยวข้องกับตัดสินใจร่วมกัน ความรับผิดชอบร่วมกัน และการรวบรวมทรัพยากรและความเชี่ยวชาญจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย เน้นความสำคัญของการตัดสินใจร่วมกัน การทำงานร่วมกัน และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับ พิมพ์ลิขิต แก้วทานาม และคณะ (2564) ศึกษาการรวมมือเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษา พบว่า กลไกการสร้างความร่วมมือ ทั้งกับหน่วยงานราชการ และภาคีอื่นให้มาร่วมทำงานการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ และภาคีในการทำงานระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นปัญหาการแก้ไขปัญหาคาความยากจนมีความซับซ้อนจำเป็นต้องใช้ความร่วมมือในทั้ง 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้นโยบายสามารถนำไปปฏิบัติได้บรรลุวัตถุประสงค์ทางนโยบาย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การบูรณาการยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาคาความยากจนแบบมุ่งเป้าและมีส่วนร่วม โดยให้ความสำคัญกับการจำแนกศักยภาพของครัวเรือนยากจนเพื่อกำหนดรูปแบบความช่วยเหลือที่เหมาะสม และการผลักดันเข้าสู่แผนพัฒนาระดับท้องถิ่น ระดับอำเภอ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

1.2 การส่งเสริมกลไกสวัสดิการชุมชนเพื่อสร้างโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคมที่ครอบคลุม โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนสำหรับกลุ่มเป้าหมาย ครัวเรือนสงเคราะห์ ได้แก่ ผู้ป่วยติดเตียง ผู้สูงอายุอยู่เพียงลำพัง

2. ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา

2.1 หน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชน มีการเชื่อมโยงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเป้าหมายในรูปแบบของห่วงโซ่คุณค่า เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือกันทั้งในด้านการผลิต และการตลาด

2.2 ผลักดันให้หน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์อำนวยการแก้ไขปัญหาคาความยากจนระดับอำเภอ (ศจพ.อ.) นำระบบข้อมูล PPAOS ไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาคาความยากจนในพื้นที่

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างความร่วมมือของเครือข่ายเชิงพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาความยากจนข้ามรุ่น

3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงประเมินเกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการเกื้อกูลที่มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของครัวเรือนยากจน กลุ่มเปราะบาง และกลุ่มด้อยโอกาส ที่ไม่สามารถเข้าร่วมพัฒนาอาชีพได้

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการบริหารจัดการแปลงรวมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนด้วยโมเดลธุรกิจผักปลอดภัย (HUB to Health) ภายใต้ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาและยกระดับแพลตฟอร์มการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำระดับจังหวัด (PPAOS) แบบร่วมมือด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยี และการขับเคลื่อนระบบข้อมูลในจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) สำนักงานส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) และหน่วยบริหารและจัดการทุน ด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) และขอขอบพระคุณ ภาควิชาเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน สังคม ผู้นำชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในจังหวัดกาฬสินธุ์ สำหรับการอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน ตลอดจนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ส่งผลให้การวิจัยในครั้งนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2558). *การดำเนินงานการส่งเสริมเกษตรกรในรูปแบบแปลงใหญ่ ปีงบประมาณ 2558*.

http://www.agriinfo.doae.go.th/year58/definition/large_plot.pdf.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). *ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 - 2579)*. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

จิระพันธ์ ห้วยแสน, พัฒนา พึ่งพันธุ์, สุพรรณ สุตสนธิ์, วิชยุทธ จันทะรี, ปิยนันท์ ชมนาวัง, พิมพ์ลิขิต แก้วหานาม, กตัญญู แก้วหานาม, อรรถพงษ์ ศิริสุวรรณ, จริยา อินทนิล, อาริยา ป้องศิริ, สิริندا กมลเขต, ทรงกรด พิมพ์ศาล, นพคุณ ทองมวล, และ อำภาศรี พอค้า. (2566). การแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่แบบร่วมมือด้วยนวัตกรรมและการขับเคลื่อนระบบข้อมูลในจังหวัดกาฬสินธุ์. *รายงานการวิจัย*. สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ.

ชมพูนุท ศรีพงษ์. (2566). การพัฒนาต้นแบบวิสาหกิจชุมชนผลิตสินค้าเกษตรแปรรูปในสามจังหวัดชายแดนใต้ตามโมเดลการจัดการธุรกิจ. *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

นิตยา เคหะบาล, ธวัชชัย เคหะบาล, นฤชิต แสนปากดี, อภริณี ดอนอ่อนบัว, อารยา ลาน้ำเที่ยง, ธีรนนท์ ชันดี, และเบญจมาศ ชุมตริ่นอก. (2566). การพัฒนารูปแบบการผลิตผักปลอดภัยแปลงรวมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารการบริหารปกครอง*, 12(2), 69 - 87. <https://doi.org/10.14456/gjl.2023.15>.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) (2565, 1 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง, 1 - 143.

พระสุธีวีรคุณ (ณัฐพงษ์ ยโส). (2567). การพัฒนานวัตกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชนเมือง. *วารสารนวัตกรรมสังคมศาสตร์*, 1(6), 54 - 63. <https://doi.org/10.14456/jssi.2024.30>.

พิมพ์ลิขิต แก้วหานาม, จิระพันธ์ ห้วยแสน, อรรถพงษ์ ศิริสุวรรณ, กตัญญู แก้วหานาม, สิริندا กมลเขต, จริยา อินทนิล, อาริยา ป้องศิริ, นิตยา เคหะบาล, และ อภริณี ดอนอ่อนบัว. (2564). กลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารการบริหารปกครอง*, 10(2), 257 - 288. <https://doi.org/10.14456/gjl.2021.32>.

- ยุทธนา กาเต็ม, ชูลพีเกอร์ มาโซ, สุพัตรา รุ่งรัตน์, วันฮายาตี อุเซ็งลานง, ทรงจรรย์ แสงอรุณ, และ อรัญญา ชื่นจิต. (2568). นวัตกรรมกำบังเคลือบงานแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับบริบทครัวเรือนเป้าหมายแบบบูรณาการ. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 9(1), 313 - 327
- รภัศสรณ์ คงธนจรรุอนันต์ และ อารีย์ เชื้อเมืองพาน. (2564). ความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรระบบเกษตรนาแปลงใหญ่ในจังหวัดเชียงราย. *วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร*, 38(3), 182 - 193.
- สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์. (2566). *แผนพัฒนาจังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2566 - 2570*. กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดกาฬสินธุ์.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย*. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568). *ภาพรวมคนจนเป้าหมายในปี 2568 ประเทศไทย*. สำนักนายกรัฐมนตรี. <https://www.tpmap.in.th>.
- Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative Governance in Theory and Practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543 - 571. <https://doi.org/10.1093/jopart/mum032>.
- Bryson, J. M., Crosby, B. C., & Stone, M. M. (2006). The Design and Implementation of Cross-Sector Collaborations : Propositions from the Literature. *Public Administration Review*, 66(s1), 44 - 55. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00665.x>.
- Emerson, K., & Nabatchi, T. (2015). *Collaborative Governance Regimes*. Georgetown University Press.
- Hossain, M. Z., & Rahman, M. M. (2021). Climate Change Vulnerability and Resilience of Urban Poor in Khulna, Bangladesh : The Role of Asset-based Community Development Approach. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 13(2), 131 - 147. <https://doi.org/10.1080/19463138.2020.1828891>.
- Prahalad, C. K. (2005). *The Fortune at the Bottom of the Pyramid* (3rd ed.). Prentice Hall.